

IZRAŽANJE VZAJEMNEGA DEJANJA V SLOVENŠČINI IN JAPONŠČINI

Pričujoča razprava izhaja (podobno, kot je bilo v mojem zadnjem prispevku v SR 1992/2 Izražanje povratnega dejanja v japonščini in slovenščini) iz ugotovitve, da za tipično prehodno dejanje obstajata vsaj dva udeleženca, vršilec in prizadeti. Vzajemno dejanje je nadalje označeno s tem, da sta oba udeleženca vršilca in istočasno tudi prizadeta pri dejanju. Pri protistavljanju izrazov v slovenščini in japonščini je posebno zanimivo, da v obeh jezikih stoji pojem 'skupnost'/'solidarnost' zelo blizu vzajemnosti. Podobnost najdemo tudi med slovenskim predlogom *z/s* in japonskim členkom *to*, kadar izražata sovršilca dejanja.

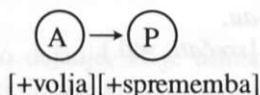
The typical transitive action involves at least two participants, the agent and the patient. The reciprocal action is further characterized by the fact that the two participants are simultaneously both agents and patients. In contrasting Japanese and Slovene expressions concerning reciprocal actions, it is interesting to observe that in both languages the concept "collectivity/solidarity" stands very close to "reciprocity". A similarity can also be seen between the Slovene preposition *z/s* and the Japanese article *to*, indicating the coagent of the action.

Razprava je poskus protistavne (kontrastivne) analize glagolov in njihovih stavčnih zgradb za izražanje vzajemnega dejanja v slovenskem in japonskem jeziku.

Najprej naj na kratko predstavim, kaj naj razumemo pod pojmom 'vzajemno dejanje', to pa na osnovi razumevanja prehodnosti oz. prehodnega dejanja iz obstoječih virov. Nato si v obeh jezikih oglejmo, kateri so tisti glagoli, ki se uporabljajo pri izražanju vzajemnega dejanja, in v katerih skladenjskih vzorcih se pojavljajo. V slovenščini je tu predvsem pomemben morfem *se*. V japonščini je izhodišče za mojo razpravo študija slovničarja Nitta (1974), ki je uvedel razporeditev glagolov okrog pojma »simetričnost«. Na koncu skušam primerjati slovenske in japonske glagole in stavčne zgradbe za izraz vzajemnega dejanja, zlasti z vidika učenja japonskega jezika za slovensko govoreče učence.

1 Prototip prehodnega dejanja in vzajemno dejanje

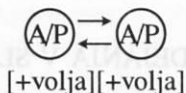
Prototip prehodnega dejanja:

Pri prehodnem dejanju obstajata vsaj dva udeleženca: delujoča sila oz. vršilec (agens [A]) in predmet, na katerega je dejanje usmerjeno (prizadeti oz. paciens [P]). Dejanje se vrši v smeri A do P. Ko A deluje na P v neki obliki, obstaja volja vršilca (označeno [+volja]), in pri tem pride do neke spremembe pri prizadetemu (označeno [+sprememba]).¹ Primer: *Janez tepe Tomaža*.

¹Za definicijo prehodnosti: HOPPER & THOMPSON (1980), DIK (1978) in MASUOKA (1987).

Vzajemno dejanje je ena od posebnih oblik zgoraj opisanega vzajemnega dejanja; ponazarjamo ga tako:

Pri vzajemnem dejanju sta oba udeleženca dejanja eden drugemu vršilec in istočasno prizadeti. Dejanje je v bistvu prehodno (zahteva predmet), tako prvi kot drugi udeleženec vrši dejanje s svojo voljo in istočasno igra tudi vlogo drugega udeleženca (to se pravi, vršilec vlogo prizadetega, prizadeti pa vlogo vršilca, torej A/P).² Primer: *Janez in Tomaž se tepeta.*

2 Izražanje vzajemnosti v japonsščini

2.1 Sklonska členka *ni* in *to*. Različni členki ('zyosi') igrajo v japonsščini pomembno funkcijsko vlogo. Tukaj nas zanimajo povsem sklonski členki ('kaku zyosi'). Sklonski členki nakazujejo skladenjska razmerja med dopolnilom in povedkom. V našem primeru gre za odnose med udeleženci dejanja, ki jih tipično izražamo s kombinacijo samostalniška fraza + sklonski členek, in vsebino dejanja, ki jo po navadi izražam z glagolom, ki obvezno stoji na koncu stavka. Sklonski členek *ga* nakazuje osebek (približno enak slovenskemu imenovalniku, označujem ga z [im.]), členek *wo* premi predmet dejanja (približno enak slovenskemu tožilniku, označujem ga s [tož.]), členek *ni* pa drugi predmet (slovenski dajalnik, označujem ga z [daj.]).³

- [1] *Taroo ga Hana ni hon wo yaru.*
 [lastno ime] [im.] [lastno ime] [daj.] [knjigá] [tož.] [dati, sed.]
 'Taroo da Hani knjigo.'

V tvornem prehodnem stavku [1] je prejemnik dejanja izražen s samostalniško zvezo (frazo) s členkom *ni*.⁴

Pri nekaterih glagolih, ki se pojavljajo v skladnji »A ga B ni + glagol«, obstaja možnost, da členek *ni* (ki nakazuje prjemnik dejanja) nadomestimo s členkom *to*:

- [2] *Taroo ga Hana ni au.*
 [im.] [daj.] [srečati, sed.]
 'Taroo sreča Hano.'

- [3] *Taroo ga Hana to au.*
 [im.] [z/s] [srečati, sed.]
 'Taroo se sreča s Hano.'

Členka *ni* v stavku [1] pa ne moremo nadomestiti s členkom *to*. Torej, naslednji stavek ni sprejemljiv:

²Definicija vzajemnega dejanja po TAKAHASIJU (1985). V *Slovenski slovnici* J. TOPORIŠIČA (1976, 1984, 1991) na str. 295: »t. i. recipročni glagoli: *srečati se* 'srečati eden drugega'«.

³Členek *ni* ima še druge vloge, vendar jih v tem članku ne obravnavam.

⁴Prejemnik dejanja se izraža tudi z drugimi sklonskimi členki, vendar nas tu v zvezi z obravnavano problematiko nas zanima samo uporaba členkov *ni* in *to*.

- [4] *Taroo ga Hana to hon wo yaru.*
 [im.] [z/s] [knjiga] [tož.] [dati, sed.]

Obstajajo tudi glagoli, pri katerih se prejemnik dejanja (oz. prizadeti) izraža z zvezo s členkom *to*, vendar nikoli s členkom *ni*:

- [5] *Taroo ga Hana to kenka suru.*
 [im.] [z/s] [tepsti se, sed.]

'Taroo se tepe s Hano.'

- [6] **Taroo ga Hana ni kenka suru.*
 [im.] [daj.] [tepsti se, sed.]

*'Taroo se tepe Hani.'

Glagola *au* in *kenka suru*, ki se pojavljata v zgoraj navedenih stavkih [2], [3], [5] in [6], izražata t. i. vzajemno dejanje.

2.2 Simetrični in mezosimetrični glagoli. Po Nitti (1974, 1980) obstajata posebni skupini glagolov, namreč »simetrični« (»Symmetrical verbs«) in »mezosimetrični glagoli« (»Meso-symmetrical verbs«). Glagoli teh dveh skupin so, pri razporeditvi glagolov glede na pomensko lastnost »simetričnost«, v nasprotju z »nesimetričnimi glagoli« (»Anti-symmetrical verbs«), ki ravno tako kot glagoli v prvih dveh skupinah zahtevajo dajalniški sklon *ni*. »Simetričnost« pojasnjuje Nitta kot sledi.

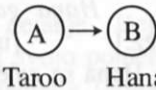
Glagol v stavku zahteva najmanj dva »sklona« kot svoja stavčna člena, in ko samostalniški zvezi v omenjenih sklonih zamenjamo, ne pride do spremembe logičnosti med stavkoma pred izmenjavo in po izmenjavi. V takem primeru pravimo, da je glagol simetričen v odnosu do ustreznih dveh sklonov (Nitta 1974).

Med omenjenimi simetričnimi in mezosimetričnimi glagoli, ki imajo kot svojo lastnost simetričnost, so tisti glagoli, za katere v tem prispevku pravim, da so glagoli, ki izražajo vzajemno dejanje. To so tisti, ki izražajo dejanja, katerih povzročitelj človek ali bitje s svojo voljo.⁵ V nadaljevanju si oglejmo glagole, ki izražajo vzajemno dejanje in spadajo v eno ali drugo obeh zgoraj omenjenih skupin. Pogleдали bomo tudi, kakšne so njihove skupne skladijske in pomenske značilnosti.

2.2.1 »Mezosimetrični glagoli«. Nitta (1980) opozarja, da glagol *au* ('srečati') prvotno ne vsebuje v sebi lastnosti »simetričnost«. Kadar gre za dejanje, ki ne označuje simetričnosti, ga uporabljamo v skladijskem vzorcu »A ga B ni . . .«.

- [2] *Taroo ga Hana ni au.*
 [im.] [daj.] [srečati, sed.]

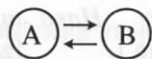
'Taroo sreča Hano.'

Stavek [2] izraža enosmerno dejanje, ki je usmerjeno od vršilca (Tarooja) do prizadetega (Hane). Če sklonski členek *ni*, ki spremlja predmet stavka, zamenjamo s *to*, isti glagol, ki je prvotno izražal enosmerno prehodno dejanje, sedaj izraža vzajemno dejanje, tj. da obstajata dva udeleženca dejanja, ki sta eden drugemu povzročitelj in hkrati prejemnik dejanja.

⁵Glagoli, ki se uvrščajo v eno od omenjenih dveh skupin brez lastnosti [+volja], izražajo nedinamične pojave, torej, tu ne gre za t. i. vzajemno dejanje. To so npr. *tonariau* 'biti sosedni', *sessuru* 'stikati se': Npr. *Kyooto-hu wa naraken to sessite iru.* 'Okraj Kioto se stika s provinco Nara.' (MURAKI 1989)

- [3] *Taroo ga Hana to au.*
 [im.] [z/s] [srečati, sed.]

'Taroo se sreča s Hano.'

Taroo Hana

Pri izrazitvi stavka [2] Hana morda ni imela namena, da bi srečala Tarooja, in je zato lahko mirovala, a je vseeno prišlo do srečanja zaradi tega, ker je Taroo prišel k njej. Pri stavku [3] se čuti neka razlika, in sicer tako, da sta oba Taroo in Hana imela voljo, da bi se srečala, (npr. vnaprej sta se dogovorila, da bi se dobila).

Za izraz vzajemnega dejanja je možna poleg skladnje »A ga B to« (A je z B-jem) še skladnja »A to B ga« (A in B sta). Torej se samostalniški zvezi A in B lahko izmenjujeta.

- [7] *Taroo to Hana ga au.*
 [vez.] [im.]

'Taroo in Hana se srečata.'

Pri stavku [7] se še bolj izravna razmerje moči z obeh smeri. Predstavljamo si, da sta se Taroo in Hana dobila z enako količino volje za srečanje.

Členek *to* je, čeprav je oblikovno enak, enkrat sklonski členek, ki označuje prejemnika dejanja (in istočasno sovršileca vzajemnega dejanja, glej stavek [3]), drugič je to vezniški členek, ki povezuje samostalniške zveze. (V stavku [7] sta oba, Taroo in Hana, v imenovalniškem sklonu.)

Kot vidimo zgoraj (primerjaj stavke [2], [3] in [7]), je tisti stavčni člen, ki nosi pomen vzajemnega dejanja, samostalniška fraza s členkom *to*, ne pa glagol sam. To velja za vse mezosimetrične glagole, ki jih tu navajam: *au* 'srečati', *butukaru* 'trčiti se', *dakyoo suru* 'ubradi srednjo pot', *deau* 'srečati', *dekuwasu* 'naleteti', *hanasu* 'govoriti', *koosyoo suru* 'pogajati se', *kuttuku* 'lepiti se', *kyooryoku suru* 'sodelovati', *maziwaru* 'družiti se', *ribetu suru* 'ločiti se', *seppun suru* 'poljubiti', *sessuru* 'dotikati se', *sessyoku suru* 'priti v stik', *soodan suru* 'posvetovati se', *syototutu suru* 'trčiti se', *taiza suru* 'sedeti nasproti', *tikau* 'priseči', *tikazuku* 'približati se', *tured atu* 'iti skupaj/zraven', *wakareru* 'raziti se', *yakusoku suru* 'obljubiti'.

Ko gledamo na pomensko stran teh glagolov, vidimo, da so v zvezi s stiki predmetov ali ljudi (*au* 'srečati', *butukaru* 'trčiti se'), govorne aktivnosti (*koosyoo suru* 'pogajati se', *soodan suru* 'posvetovati se'). Med glagoli, ki izražajo stike, so tisti, ki dovolijo samostalniške zveze neživih in živih udeležencev dejanja.

- [8] *Taroo to Hana ga butukaru.* [+živo]
 [vez.] [im.] [zaleteti se, sed.]

'Taroo in Hana se zaletita.'

- [9] *Booru ga moo hitotu no booru ni butukaru.* [-živo]
 [žoga] [im.] [še] [eden] [rod.] [žoga] [daj.] [zaleteti se, sed.]
 'Žoga trči v drugo žogo.'

- [10] *Paatii de ooku-no hito to maziwaru.* [+živo]
 [zabava] [mest.] [mnogi] [ljudje] [z/s] [družiti se, sed.]
 'Na zabavi se družimo z mnogimi ljudmi.'

- [11] *Kono miti wa oodoori to maziwaru.* [-živo]
 [kaz.zaimek] [pot] [tema] [glavna cesta] [z/s] [družiti se, sed.]
 'Ta pot se križa z glavno cesto.'

Kadar sta udeleženca dejanja živa (stavek [8]), glagol *butukaru* ne izraža vedno dejanja z voljo. Lahko da sta se Taroo in Hana premikala vsak s svojo voljo, toda trčenje dveh oseb je lahko bilo (v večini primerov je) brez volje. Enako velja za *dekuwasu* 'naleteti' in *deau* 'srečati'. Po drugi strani, ko sta udeleženca dejanja neživa (stavek [9]), seveda ni volje, vendar bi si bilo naravno predstavljati, da sta bila oba predmeta v gibanju pred trčenjem. (Če se je gibal samo eden od predmetov, raje uporabimo skladnjo »A ga B ni«.) V primeru glagola *maziwaru*, če sta udeleženca dejanja živa (stavek [10]), gre za dejanje z voljo. V primeru, da sta neživa (stavek [11]), pa stavek izraža nedinamičen pojav. Tu gre samo za položajni odnos med dvema predmetoma.

2.2.2 »Simetrični glagoli« (čisti vzajemni glagoli). V stavku, v katerem je glagol *kenka suru* 'tepsti se, prepirati se', je kombinacija sklonskih členkov omejena samo na »A ga B to« ali »A to B ga«. (Tudi v tem primeru ne pride do pomenske razlike, ko se dve samostalniški zvezi izmenjujeta svoji mesti med seboj.)

[5] *Taroo ga Hana to kenka suru.*

[im.] [z/s] [prepirati se, sed.]

'Taroo se prepira s Hano.'

[12] *Taroo to Hana ga kenka suru.*

[vez.] [im.]

'Taroo in Hana se prepirata.'

[13] *Hana ga Taroo to kenka suru.*

[im.] [z/s]

'Hana se prepira s Taroojem.'

[14] *Hana to Taroo ga kenka suru.*

[vez.] [im.]

'Hana in Taroo se prepirata.'

Glagol *kenka suru* se ne more pojaviti v stavku s kombinacijo »A ga B ni«, tj. kombinacija, ki je bila možna z mezosimetričnimi glagoli, kadar izražajo enosmerno dejanje.

[6] **Taroo ga Hana ni kenka suru.*

[im.] [daj.]

*'Taroo prepira Hani.'

Stavki [5], [12], [13] in [14] izražajo eno in isto dejanje. Dejstvo, da stavek [6] ni slovničen, kaže, da »ima glagol sam v sebi kot svojo pomensko značilnost, 'simetričnost med povzročiteljem in prejemnikom dejanja'« (Nitta 1980). To se pravi, da preden začnemo gledati na odnos med glagolom in drugimi stavčnimi členi, že glagol sam nosi v sebi pomensko značilnost vzajemnega dejanja. Sklonski členek *ni*, ki izraža prejemnika enosmerne dejanja, se ne more pojaviti v stavku s takim glagolom. V primeru mezosimetričnih glagolov je bilo drugače: vzajemno dejanje se izraža tako, da se glagol, ki prvotno izraža enostransko dejanje, poveže z določenim sklonskim členkom (*to*): šele sedaj ta stavek izraža vzajemno dejanje.

Zaradi te bistvene razlike lahko imenujemo t. i. simetrične glagole »čiste vzajemne glagole«. Taki glagoli so: *akusyū suru* 'rokovati se', *arasou* 'boriti se'/'prepirati se', *buntuu suru* 'dopisovati si', *hanasiau* 'pogovarjati se', *kaidan suru* 'sestati

se', *kantuu suru* 'nečistovati', *kekkon suru* 'poročiti se', *kettoo suru* 'dvobojevati se', *kenka suru* 'tepsti se', *kookan suru* 'izmenjati si', *koosai suru* 'družiti se', *kon'yaku suru* 'zaročiti se', *kisou* 'tekmovati', *kyooboo suru* 'spletkariti', *kyooen suru* 'sodelovati na odru', *kyoosoo suru* 'tekmovati', *kyootei suru* 'dogovoriti se', *rikon suru* 'razvezati se', *sensoo suru* 'vojskovati se', *taidan suru* 'pogovarjati se', *taiwa suru* 'pogovarjati se', *tatakau* 'boriti se', *tukiau* 'družiti se'.

Pomenska področja zgoraj navedenih glagolov so: dejanja, v katerih imata eden drugega imata za sovražnika, npr. *arasou* 'boriti se', *kenka suru* 'prepirati se'; družbena dejanja, ki zahtevajo partnerja, npr. *kekkon suru* 'poročiti se', *tukiau* 'družiti se'; govorna dejanja npr. *kaidan suru* 'sestati se', *hanasiau* 'pogovarjati se'; in izmenjave predmetov, npr. *kookan suru* 'izmenjati si', *buntuu suru* 'dopisovati si'.

2.2.3 O sklonskem členu *to*. Videli smo, da se v obeh primerih, tj. z mezometričnimi in simetričnimi glagoli, pojavljajo v stavkih dve kombinaciji sklonskih členkov »A ga B to« in »A to B ga«. Obe kombinaciji se pojavljata tudi pri glagolih, ki ne izražajo vzajemnega dejanja. Naslednja stavka [5] in [12] izražata vzajemno dejanje, stavka [15] in [16] pa nevzajemno dejanje.

[5] *Taroo ga Hana to kenka suru.*

[im.] [z/s] [tepsti se, sed.]

'Taroo se tepe s Hano.' (vzajemno dejanje)

[12] *Taroo to Hana ga kenka suru.*

[vez.] [im.] [tepsti se, sed.]

'Taroo in Hana se tepeta.' (vzajemno dejanje)

[15] *Taroo ga Hana to syokuzi suru.*

[im.] [z/s] [obedovati, sed.]

'Taroo obeduje s Hano.' (skupno dejanje)

[16] *Taroo to Hana ga syokuzi suru.*

[vez.] [im.] [obedovati, sed.]

'Taroo in Hana obedujeta.' (skupno dejanje)

Čeprav sta stavčni strukturi popolnoma enaki (ali samostalniška zveza s členkom *ga* + samostalniška fraza s členkom *to* + glagol; ali samostalniška fraza s členkom *to* + samostalniška fraza s členkom *ga* + glagol), obstaja velika pomenska razlika med členkom *to*, ki se pojavi v stavku z vzajemnim glagolom, in s tistim, ki se pojavi z nevzajemnim glagolom *to*. V stavkih [15] in [16] drži dejstvo, da sta Taroo in Hana delala enako, vendar nobeden od njiju ni bil prizadet od dejanja drugega. (Nitta 1974, 1980 in Moriyama 1988) Medtem ko je prvi *to* (pri vzajemnem dejanju) »potrben dejavnik za uresničitev dejanja, ki ga izraža glagolska zveza« (Moriyama 1988), je drugi *to* tisti členek, ki nakazuje skupnega povzročitelja dejanja. Stavku s slednjim členkom *to* lahko dodamo prislov kot npr. *issy ni* 'skupaj', ne da bi spremenili njegovega pomena. Nitta (1974) imenuje ta členek *to* »kyookaku« (po slovensko bi bil »skupnik«?) in trdi, da ga ni treba obravnavati kot 'sklon' na enaki ravni kot sklonski členek *ni*, ki izraža prejemnika dejanja. Samostalniška zveza s členkom *to* v pomenu skupnega/dodatnega vršilca dejanja lahko stoji v stavku s skoraj vsemi mogočnimi glagoli.

Moriyama (1988) dalje opozarja, da sta ne samo kombinaciji členkov »A ga B to« in »A to B ga«, temveč tudi prislov *tagai ni* 'med seboj, drug drugega', ki se pojavlja pri izražanju vzajemnega dejanja, kot tudi pripona *-au* (o kateri bom govorila v naslednjem poglavju) dvoumni glede na vzajemnost in skupnost.

Če vsa zgoraj navedena sredstva (stavčni člen s členkom *to*, prislov *tagai ni*, glagolska zveza, ki se tvori s pripono *-au*) izražajo tako vzajemnost kot tudi skupnost dejanja, potrebujemo druga sredstva, npr. zveze *otagai wo aite ni* 'vsak z drugim kot partnerjem', *ippou ga mou ippou wo* 'eden drugega', *ryoosya no aida de* 'med njima dvema', *Taroo ga Hana ni*, *Hana wa Taroo ni* 'Taroo Hani, Hana pa Tarooju', da bi preverili, če posamezni izraz pomeni vzajemno dejanje. Najbolj zanesljiv način preverjenja je ta, da dodamo prislov *issyō ni* 'skupaj' in pogledamo, ali se pomen stavka spremeni. Torej je stavek [7] je dvoumen in ga lahko razumemo tudi kot skrajšano enačico stavka [18], pri katerem se vidi, da obstaja še tretji udeleženec dejanja.

[7] *Taroo to Hana ga au.*
 [z/s] [im.] [srečati, sed.]
 'Taroo se sreča s Hano.'

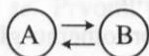
[18] *Taroo to Hana ga sensei to au.*
 [vez.] [im.] [učitelj] [z/s] [srečati, sed.]
 'Taroo in Hana se srečata z učiteljem.'

Podobna dvoumnost obstaja tudi v slovenščini, z uporabo veznika *in* ter samostalnika v orodniku s predlogom *z/s*. (Glej poglavje 3.2.2.)

2.2.4 O priponi *-au*. Že prej sem omenila glagol *hanasiau* kot primer simetričnih glagolov. Ta glagol je pravzaprav sestavljen iz dveh delov, *hanasu* 'govoriti' in *-au*; *-au* je precej produktivna glagolska pripona: najdemo jo pri različnih glagolih, npr. *miau* 'gledati se', *nomiau* 'skupaj piti', *yomiau* 'brati drug drugemu'. Pomen pripone *-au* ni samo 'vzajemnost'. Himeno (1982) je podrobno proučila glagole s pripono *-au* in jih razdelila v tri skupine: 1. eni nakazujejo vzajemna dejanja (dejanja, kjer so povzročitelji dejanja tudi prejemniki dejanja); 2. drugi nakazujejo skupna dejanja (kjer imata dva vršilca dejanja isti objekt, *-au* izraža solidarnost med vršilcema); 3. tretji nakazujejo vzporedno dejanje (dva vršilca dejanja imata vsak svoj cilj oz. objekt, *-au* izraža enakost dejanja dveh vršilcev). Primeri posameznih glagolov so naslednji (Himeno 1982):

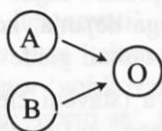
[19] *Ani ga ootoo to keriau.*
 [starejši brat] [im.] [mlajši brat] [z/s] [brcniti, -au, sed.]
 'Starejši brat se brca z mlajšim bratom.'

Vzajemno dejanje:

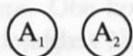
[20] *Ani ga ootoo to (tomo ni) imooto wo keriau.*
 [im.] [z/s] [skupaj] [mlajša sestra] [tož.] [brcniti, -au, sed.]
 'Starejši brat z mlajšim (skupaj) brca sestro.'

Skupinsko dejanje:

- [21] *Deguti wo tyuusin ni, saki wo arasou*
 [izhod] [tož.] [sredina] [lok.] [prednost] [tož.] [boriti se,]
 nezumi ga mogakiatta.
 [miš] [im.] [prebijati se, -au, pret.]
 'Proti izhodu v sredini so se miši borile in prebijale.'

Vzporedno dejanje z neprehodnim glagolom:

Enako kot pri členku *to* lahko preverimo pri priponi *-au*, ali gre za vzajemno dejanje ali ne. To naredimo s tem, da stavku dodamo besede npr. *issyu ni* 'skupaj', *tomo ni* 'skupaj' ipd. Če se pomen stavka zaradi dodatka spremeni, prvotni stavek izraža vzajemno dejanje. Kadar v stavku nastopa nov stavčni člen, ki nakazuje na objekt (*imooto wo* 'sestro' v stavku [20]), samostalnik s členkom *to* postane sodelavec dejanja, ki ga izvršuje samostalnik s členkom *ga*. Pripona *-au* pri tem pomeni solidarnost med povzročitelji dejanja.

O vlogi pripone *-au* v zvezi z izražanjem vzajemnega dejanja obstaja zanimiva razprava od Moriyame (1988, 135 str.).

Povzetek bi bil videti takole: Odnosi med pripono *-au* in različnimi glagoli so troji: a) Glagoli, ki izražajo vzajemno dejanje, in ne dovoljuje dodatka pripone *-au*: *kekkon suru* 'poročiti se', *tatakau* 'boriti se' (simetrični glagoli, v stavku se pojavi s členkom *to*) *wakareru* 'raziti', *au* 'srečati' (mezosimetrični glagoli, v stavku se pojavi s členkom *to* ali *ni*). b) Glagoli, ki sami izražajo vzajemno dejanje, pa vseeno dovoljuje dodatek pripone *-au*: *kisou* 'tekrovati' (simetrični glagol) *hanasu* 'govoriti', *butukaru* 'treščiti se' (mezosimetrični glagoli). c) Glagoli, ki izražajo enostransko dejanje. Kadar je pripona *-au* dodana, izražajo vzajemno dejanje: *hanasu* 'govoriti' (mezosimetrični gl.) → *hanasiau* 'pogovarjati se' (simetrični gl.); *naguru* 'tepsti' (prehodni gl. z objektom s členkom *wo*) → *naguriau* 'tepsti se' (simetrični gl.). Pogoji za primer c) je ta, da je prejemnik dejanja pri prvotnem prehodnem glagolu človek oz. živo bitje s svojo voljo, ki lahko postane vršilec. Vsi glagoli so po pretvorbi simetrični.

Primer, v katerem pripona *-au* prvotnemu glagolu dodaja 'vzajemnost' in tako igra vlogo morfema, je zadnji od zgoraj navedenih treh variant (točka c)). Pri primeru b) je stopnja funkcije pripone *-au* odvisna od tega, ali je prvotni glagol simetrični ali mezosimetrični. Simetrični glagol (tukaj je naveden glagol *kisou*) sam izraža vzajemno dejanje in zato v stavku zahteva členek *to*. Pripona *-au* tukaj

samo poudarja oz. krepi 'vzajemnost', ki jo sicer že izražata druga stavčna člena (prvotni glagol in členek). Stavek brez dodatka pripone je še vedno slovničen in tudi njegov pomen se ne razlikuje od stavka s sestavljenim glagolom. Na primer:

[22] *Taroo ga Ziroo to yuuretu wo kisou.*
 [im.] [z/s] [premoč] [tož.] [tekmovati, sed.]

'Taroo tekmuje z Ziroojem, kateri je boljši.'

[23] *Taroo ga Ziroo to yuuretu wo kisoiau.*
 [tekmovati, vzajemnost, sed.]

'Taroo tekmuje z Ziroojem, kateri je boljši.'

Glagoli, iz katerih je možna izpeljava vzajemnih glagolov z dodatkom *-au*, niso samo prehodni glagoli, ki zahtevajo členek *wo*. Kot opozarja Moriyama (1988), tako iz glagolov s členkom *ni* (ki nakazuje prejemnika dejanja), npr. mezosimetričnih glagolov, kot tudi glagolov, ki zahtevajo členek *kara* 'od', lahko izpeljemo glagole vzajemnega dejanja z dodatkom pripone *-au*. Primer:

[24] *Karera wa otagai-ni aidea wo nusumiatta.* (Moriyama)
 [oni] [tema] [med seboj] [ideja] [tož.] [krasti, vzajemnost, pret.]

'Oni so drug drugemu kradli ideje.'

3 Izražanje vzajemnega dejanja v slovenščini

3.1 Glagoli z morfemom *se*. Morfem *se* v slovenščini (prvotno ena oblika povratnoosebnih zaimkov) ima številne funkcije. Spodaj navajam moj poskus uvrstitve vseh različnih glagolov z morfemom *se* glede na njihove skladenjske značilnosti (glej tabelo na naslednji strani).

Glagole, ki izražajo vzajemno dejanje, najdemo v dveh ločenih skupinah, 4a in 4b. Za glagole v obeh skupinah je značilno, da kadar je v edninski obliki, potrebuje prislovno določilo o sovršilcu dejanja.

3.2 Glagoli, ki izražajo vzajemno dejanje. Najprej si oglejmo nekaj skladenjskih značilnosti, ki so skupne za glagole v obeh skupinah, 4a in 4b.

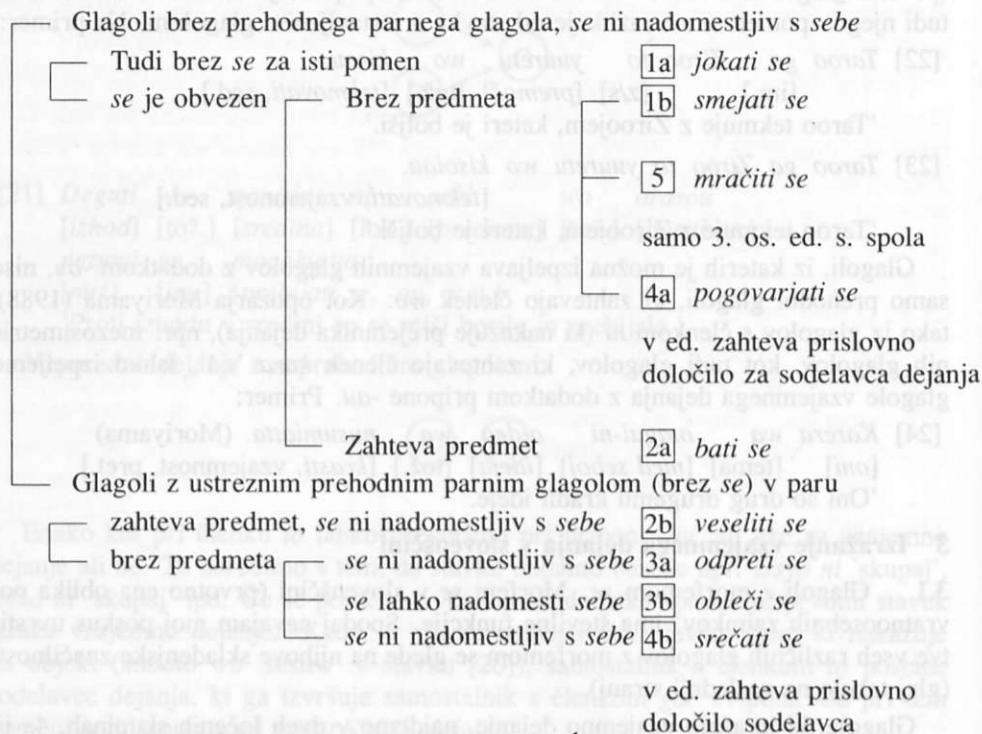
[25] *Janez in Ana sta se tepla.*

V stavku [25] sta Janez in Ana oba v imenovalniku in sta vršilca in istočasno prizadeta v dejanju, ki ga izraža glagol *tepsti se*. Povratnoosebni zaimek *se* se uporablja v enaki obliki za vsa števila in vse spole. V tem stavku *se* nadomešča oba vršilca v imenovalniku, tj. Janeza in Ano, ter v tožilniškem položaju nakaže, da sta oba vršilca pravzaprav tudi prizadeta v dejanju.

Za vse glagole v skupini 4a velja to, da prvotno obstaja dejanje, ki ga nameinja vršilec enosmerno proti prizadetemu (prehodno dejanje, ki ga izraža prehodni glagol). Kadar je takšno prehodno dejanje storjen od vsakega od dveh (ali dveh skupin) vršilcev na drugega, govorimo o vzajemnem dejanju, ki ga izraža vzajemni glagol z dodatnim morfemom *se*. Prvotni prehodni glagol *tepsti* na primer se nahaja v stavku takole:

[26] *Janez je tepel Ano.*

Eden udeležencev dejanja povzroča dejanje (v tem primeru Janez, ki je izražen v imenovalniku), in drugi udeleženec kot prizadeti samo prejema njegovo delovanje

Glagoli z morfemom *se*.⁶

- [1] neprehodno dejanje [+ volja]
 [2] prehodni glagoli, ki izražajo odnose ali lastnosti [-sprememba]
 [3a] samodejni pojav [-volja, + sprememba]
 [3b] povratno dejanje [+ volja, + sprememba]
 [4] vzajemno dejanje [+ volja]
 [5] naravni pojav [-volja, + sprememba]

ter ne dela nič drugega (v primeru stavka [26] je Ana samo tepena in ne tepe Janeza nazaj). Kadar je iz takega prehodnega glagola z dodatkom morfema *se* izpeljan vzajemni glagol, je poleg stavčne strukture stavka [25] (kjer sta oba udeleženca dejanja v imenovalniku) možna tudi naslednja stavčna struktura.

[27] *Janez se je tepel z Ano.*

V tem stavku je Janez ta edini, ki stoji v imenovalniku, ampak dejanje povzročata oba Janez in Ana, kot je bilo izražano v stavku [25]. Drugi povzročitelj dejanja, Ana, pa nastopa v stavku na položaju predmeta, v orodniku s predlogom *z/s*. Čeprav oba stavka izražata v bistvu enako vzajemno dejanje, lahko rečemo, da Ana v stavku [27], ki je izražana v orodniku, igra bolj obrobno vlogo, kot pa Ana v stavku [25] v imenovalniku.

⁶Prim. J. TOPORIŠIČ, Glagoli in oblike s *se*, SS 1976 (1984, 1991), 294–295.

Pri vzajemnem dejanju sta po navadi dva vršilca. Tu obstajata dve skladenjske možnosti: Oba vršilca izražamo v imenovalniku (kot v stavku [25]); ali kadar samostalniška fraza izraža samo enega vršilca, drugega po navadi izražamo s samostalniško frazo v orodniku s predlogom *z/s*, »s kom« (stavek [27]). Seveda je v primeru določenega sobesedila možen tudi stavek brez samostalniške fraze v orodniku, čeprav je glagol vzajemen in v imenovalniškem sklonu stoji beseda, ki izraža enega vršilca.

[28] *Kaj dela Janez? — Spet se tepe.*

V takem primeru ponavadi pričakujemo predmet stavka (samostalniško zvezo v orodniku), čeprav to ni vedno izraženo v stavku, npr. »s sošolci« (ker smo Janeza že večkrat videli v pretepu z njimi).

3.3 Vzajemni glagoli, za katere obstajajo ustrezni prehodni glagoli (skupina 4a). K tej skupini spadajo naslednji glagoli navajam jih v paru z ustreznim prehodnim glagolom): *dobiti se/dobiti*, *gledati se/gledati*, *obiskovati se/obiskovati*, *objemati se/objemati*, *poročiti se/poročiti*, *pozdraviti se/pozdraviti*, *srečati se/srečati*, *tepsti se/tepsti*, *videti se/videti*, *imeti se rad/imeti rad*.

Ko si podrobno ogledamo vsebine dejanj, ki jih nakazujejo posamezni glagoli te skupine, ugotovimo naslednje: Pri več glagolih vidimo, da ko je prvotnemu prehodnemu glagolu dodan morfem *se*, dodatek v pomenu ni samo 'vzajemnost', ampak je še nekaj več. Vzemimo npr. *dobiti se*. Najosnovnejši pomen prvotnega prehodnega glagola je 'prejeti kaj nase', v določenem sobesedilu pa pomeni 'uloviti koga (da bi dosegel nek namen, cilj)'

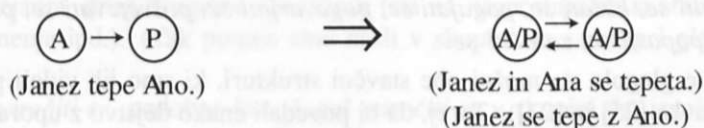
[29] *Gospodarja nismo dobili doma.*

(Ga nismo mogli srečati. Ko smo ga šli iskat, ga ni bilo doma.)

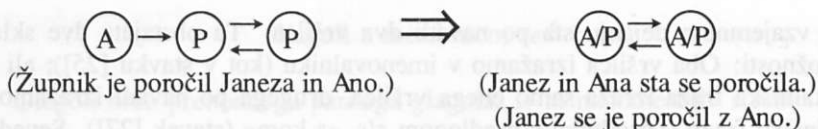
Vzajemni glagol *dobiti se* je izpeljan iz prehodnega glagola *dobiti*, vendar ne z osnovnim pomenom 'priti v tak položaj, da nekaj imaš', ampak s pomenom 'uloviti koga, k sreči imeti priliko, da ga srečamo'. Izpeljani vzajemni glagol ima pomen, ki je povezan s stranskim pomenom prvotnega prehodnega glagola. Glagol se najpogosteje uporablja takole:

[30] *Kdaj se lahko dobimo?* (zmenek za srečanje)

Sedaj pa o glagolu *poročiti se*. Prvotno prehodni glagol *poročiti* je podoben recimo angleškemu glagolu *to marry*. Le-ta pomeni, da župnik, uradnik ipd. dovoli oz. povzroča, da se moški in ženska vzameta za moža in ženo. Pri vzajemnem glagolu, ki je izpeljan z dodatkom morfema *se*, se pomen spremeni tako, da tista dva, katerima je bilo dovoljeno, da se poročita, prideta v imenovalniški sklon (prej pri prehodnem glagolu sta bila v tožilniku) in drug drugega vzameta kot partnerja. Po grafih spodaj vidimo zgoraj omenjeno razliko še bolj jasno: Najprej pa izpeljava navadnih vzajemnih glagolov:

V primerjavi z zgornjim grafom je izpeljava *poročiti* → *poročiti se* dekvazativen.

V smislu, da ima morfem *se* dekvazativno vlogo, je to enako izpeljavi glagolov skupine 3a (neprehodnih glagolov, ki izražajo samodejne pojave) iz prehodnih glagolov (npr. *odpreti* → *odpreti se*).

Glagol *videti se* je dvoumen v tem, da izraža povratnost in vzajemnost.⁷ Kot vzajemni glagol se pomen tega glagola zoži, kot smo to videli tudi v primeru glagola *dobiti se*. Pomen prvotnega prehodnega glagola 'z vidnim čutom zajeti vse, kar je na dosegljivem vidnem polju', prehaja v pomen, ki je omejen samo na žive objekte (ljudi ali živali), *srečati* ali angleški *to see*. Uporabljamo ga kot naslednje:

[31] *Janez in Ana se vidita vsak dan v šoli.*

Razen glagolov, ki sem jih zgoraj naštel, da bi opozorili na njihove nenavadne značilnosti (to so: *dobiti se*, *poročiti se*, *videti se*), so vsi ostali glagoli v skupini 4a čisti izpeljani vzajemni glagoli. To se pravi, da je prvotnemu prehodnemu glagolu dodana samo 'vzajemnost' (vsebina dejanja, ki ga je povzročil prvi udeleženec in namenil drugemu, ni spremenjena, samo da se enako dejanje vrši istočasno tudi v smeri od drugega na prvega udeleženca). *Imeti se rad* na koncu seznama je zveza, ki vsebuje v sebi povedkovnik *rad*, in se v tem oblikovno razlikuje od drugih glagolov na seznamu. Vendar je ta zveza tako, kot drugi glagoli, izpeljana iz *imeti rad*, ki zahteva predmet v tožilniku. Z dodatkom morfema *se* izraža vzajemno dejanje. (Čeprav se seveda ne vidi vpliv dejanja na predmetu, ampak glagol izraža odnos med dvema udeležencema. Da pa se sprememba ne vidi neposredno na predmetu, je enako tudi za mnoge druge izraze vzajemnih dejanj.)

Če si ogledamo glagole v skupini 4a s pomenskega gledišča, jih večina izraža družbeno dejanje med ljudmi (delno med živalmi). *Tepsti se* na primer prinaša kot rezultat dejanja dejansko spremembo pri soudeležencu (vidi se bula ali modrica na telesnem delu, kjer je bil tepen ipd.), a večina glagolov izraža dejanja v zvezi s čuti (ker z vidom zaznavamo drugega, *se vidimo*; *objemamo se* s tem, da čutimo drug drugega ob sebi; izrekamo besede in jih slišimo, da vemo za obstoj drugih, tj. *pozdraviti se* itd.) in ne vidimo neposredne spremembe na objektu. Tudi *poročiti se* in *imeti se rad* izražata razmerje oz. odnose med ljudmi v družbi.

3.4 Vzajemni glagoli, za katere ne obstajajo ustrezni prehodni glagoli (skupina 4b). Za skupino 4b veljajo naslednje značilnosti: ne obstajajo ustrezni prehodni glagoli, tj. glagolske oblike brez morfema *se*; glagol ne zahteva predmeta razen soudeleženca dejanja v primeru, ko je glagol v edninski obliki; *se* ni nadomestljiv s *sebe*; dejanje je pomensko nemogoče za samo enega vršilca. To so glagoli kot *boriti se*, *dogovoriti se*, *kosati se*, *pogajati se*, *pogovarjati se*, *posvetovati se*, *prepirati se*, *sestati se*, *spopasti se*, *zaročiti se*.

Tudi za te glagole sta možni obe stavčni strukturi, ki smo jih videli pri glagolu *tepsti se* (stavka [25] in [27]). Torej, da bi povedali enako dejstvo z uporabo glagola

⁷Več o tem v mojem prispevku v SR 1992, 2.

pogovarjati se, obstajata naslednje dve možnosti:

[32] *Janez in Ana sta se pogovarjala.*

[33] *Janez se je pogovarjal z Ano.*

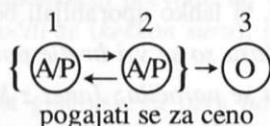
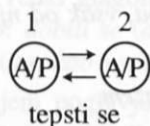
Glagoli v skupini 4b se razlikujejo od glagolov v skupini 4a v tem, da nimajo ustreznih prehodnih glagolov v paru. Zato naslednji stavek [34], ki je po obliki enak stavku [26] *Janez je tepel Ano.* (ki pa je bil slovničen za glagol v skupini 4a), ni slovničen.

[34] **Janez je pogovarjal Ano.*

Ko si bliže ogledamo dejanja, ki jih izražajo glagoli v skupini 4b, ugotovimo, da se njihove oblikoslovne značilnosti ujemajo z njihovimi pomenskimi značilnostmi. Namreč, ne najdemo ustreznega prehodnega glagola. Stavek brez morfema *se* (npr. stavek [34]) bi bil nepravilen. Dejanja, ki jih izražajo ti glagoli, niso mogoča, če nista več kot dva (dve skupini) udeleženca dejanja. Na primer dejanje *pogovarjati se* vedno zahteva sogovorca in za dejanje s sa mim udeležencem obstaja v slovenščini drug glagol *govoriti* npr. 'govoriti pred publiko'. Tudi druga dejanja, npr. *boriti se*, *pogajati se* itd. ne morejo obstajati, če bi bil samo en vršilec dejanja.

Med glagoli v skupini 4b je veliko takih, ki izražajo govorno dejanje med ljudmi z namenom sklepanja ali odločanja. Takšno dejanje vedno zahteva sogovorca oz. sovršilca; zato pa je vzajemno dejanje. V mnogih sobesedilih pa stavek s takim glagolom spremlja še drug predmet poleg vršilca, tj. vsebina ali cilj govornega dejanja; npr. *pogajati se za ceno*, *pogovarjati se o dopustu*.

Ko vsebina ali cilj (podčrtano zgoraj) govornega dejanja postane del stavka (kot predmet), bi lahko te glagole uvrstili ne v skupino 4b ampak v 2a (skupina glagolov tipa *boriti se*) Vendar še vedno ni razlike v tem, da se dejanja udeležijo ljudje v množini (ali v dvojini). Torej je govorno dejanje (da drug drugemu nekaj rečejo in drug drugega poslušajo) vzajemno (drug drugega rabijo kot objekt), zunaj tega dejanja pa hkrati zahteva objekt in tako vse skupaj pomeni »skupno dejanje« (delati nekaj, da bi skupaj dosegli nek cilj). Taki glagoli imajo v sebi dve pomenske značilnosti, »vzajemnost« in »skupnost«. V primerjavi z njimi pa glagoli v skupini 4a, čeprav so to vzajemni glagoli, nimajo lastnosti »skupnost«.

Naj opozorim še na skupino glagolov, ki so si pomensko med seboj podobni. To so glagoli tipa *boriti se*. (Drugi glagoli tega tipa so npr. *kosati se*, *prepirati se*, *spopasti se*.) Glagol sam vsebuje pomen, da sta dva (oz. dve skupini), ki se udeležita dejanja, drug drugemu sovražnik (sta na nasprotujočih si stališčih, imata različna mnenja ipd.). (Tak pomen smo našli v skupini 4a samo pri glagolu *tepsti se*.)

Glagol *zaročiti se*, podobno kot glagol *poročiti se* v skupini 4a, izraža družbene odnose med ljudmi. Kljub temu pri *zaročiti se* ne vidimo dekvativnega procesa, kot pri *poročiti se*.

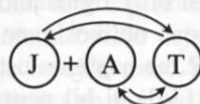

Na začetku tega poglavja smo videli ob primerih z glagolom *tepsti se*, v katerih sklonih lahko stojita dva vršilca dejanja v različnih skladnjah.

[25] *Janez in Ana sta se tepla.*

[27] *Janez se je tepel z Ano.*

Kadar samostalniška zveza v imenovalniku izraža dvoje ali več ljudi (npr. stavek [25]) in če to pomeni eno skupino ljudi na enakem stališču, je ta stavek pravzaprav skrajšana enačica tretje stavčne zgradbe, pri sklonu skupaj ali vsak od njih dela nekaj s tretjim udeležencem (tretjo skupino) kot partnerjem.

[36] *Janez in Ana sta se tepla s Tomažem.*

Da bi preverili, da stavek [25] ni skrajšana oblika stavka [35], ampak izraža vzajemno dejanje med samima udeležencema, ki sta izražena s samostalniškima zvezama, lahko uporabimo besede kot npr. *med seboj*, *eden drugega*.«

[36] *Janez in Ana sta se tepla. — S kom pa?*

[37] *Tepla sta se med seboj.*

[38] *Tepla sta eden drugega.*

Eden drugega lahko spremlja prehodni glagol in pri tem ima vlogo, da stavku doda pomen vzajemnosti, ki ga drugače označuje morfem *se*. Zato to zvezo lahko uporabljamo v stavku z glagolom iz skupine 4a, ki ima ustrezn prehodni glagol v paru, ne pa z glagolom iz skupine 4b:

[39] *Pogovarjala sta se med seboj.*

[40] **Pogovarjala sta se eden drugega.*

Pri glagolih *poročiti se* in *zaročiti se*, je dejanje že od začetka namenjeno za dva udeleženca in ne bi prišlo do dvoumnosti. Tako bi bilo smešno uporabljati eno in drugo od omenjenih fraz, 'eden drugega' ali 'med seboj'. Nasprotno, da bi jasneje povedali, da obstaja soudeleženec vzajemnega dejanja zunaj samostalniške zveze v imenovalniku, bi lahko uporabljali besede kot npr. *vsi*, *oba*, *vsak od njih* ipd.:

[41] *V tem času so se vsi bratje poročili.*

[42] *Oba sta se poročila: Janez z Micko, Ana pa s Tomažem.*

Na koncu poglavja si oglejmo vrsto stavkov, v katerih se pojavlja vzajemni glagol *boriti se*. Te stavke je zanimivo primerjati zaradi (1) formiranja novega pomena, (2) dvoumnosti predloga *z/s* in možnosti parafraze ter (3) različnih vrst predmetov:

[43] *Janez in Ana se borita.*

[44] *Onadva se borita s Tomažem.*

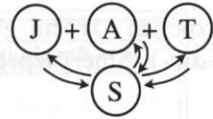
[45] *Onadva se borita s težavami.*

[46] *Onadva se borita proti raku.*

[47] *Onadva se borita za mir.*

[48] *Onadva se borita s Tomažem za mir.*

[49] *Onadva se borita s Tomažem proti sovražnikom.*

Soudeleženec vzajemnega dejanja, ki ga izraža *z/s* + orodnik, je možno nadomestiti s frazo *proti* + dajalnik, kadar gre za dejanje, pri katerem je soudeleženec dejanja sovražnik, čigar stališče je nasprotno od prvega udeleženca (gl. stavek [46]). Ko pa je predmet vzajemnega dejanja, ki ga izraža samostalniška zveza v neimenovalniškem sklonu, neživ, vidimo oblikovanje nove besede (oz. novega pomena neke besede) podobno kot pri vrsti glagolov v skupini 4b za govorno dejanje, in sicer tako, da se prvotni pomen za *boriti se* spremeni v pomen skupnega dejanja z novim objektom, tj. 'delati za skupen cilj'.

4 Primerjava izrazov za vzajemno dejanje med japonščino in slovenščino

Če pogledamo na skupino glagolov, ki smo v tej nalogi uvrstili v »vzajemne glagole, ki imajo ustrezne prehodne glagole v paru« (skupino 4a), ugotovimo naslednje: Razen nekaj izjem so vsi japonski prevodi za te glagole sestavljeni iz prehodnega glagola in pripone *-au*. Na primer, glagol *gledati* oz. *gledati se* se v stavku uporablja takole:

[50] *Janez gleda Ano.*

[51] *Janez in Ana se gledata.*

[50'] *Taroo ga Hana wo miru.*

[51'] *Taroo to Hana ga miau.*

Smer izpeljave vzajemnega glagola v slovenskem in japonskem jeziku je videti kot naslednje:

	Izraz prehodnega dejanja		Izraz vzajemnega dejanja
Slovenščina	gledati	→	gledati se
Japonščina	miru	←	miau

Preostali redki glagoli v tej skupini, ki v japonskem prevodu ne vsebujejo pripone *-au*, so: *dobiti se* (*au, matiawaseru*), *poročiti se* (*kekkon suru*), *srečati se* (*au*) in *videti se* (*au, kao wo awaseru*).

V prejšnjem poglavju smo videli posebnost glagolskega para *poročiti/poročiti se*.

[52] *Župnik je poročil Janez in Ano.*

[53] *Janez in Ana sta se poročila.*

Japonska prevoda zgoraj nevedenih stavkov sta:

[52'] *Sikyoo ga Taroo to Hana wo kekkon saseta.*

[53'] *Taroo to Hana ga kekkon sita.*

V slovenskem primeru je vzajemni glagol, ki izraža vzajemno dejanje, izpeljan iz prehodnega glagola, ki izraža vzročno vzajemno dejanje. V japonščini pa je tako, da najprej obstaja glagol *kekkon suru*, ki izraža vzajemno dejanje, in iz njega je

izpeljan vzročni glagol za izraz vzročno vzajemnega dejanja (z dodatkom vpone *-ase-*). Smeri izpeljave sta obratni.

	Izraz prehodnega dejanja		Izraz vzajemnega dejanja
Slovenščina	poročiti	→	poročiti se
Japonščina	kekkon saseru	←	kekkon suru

Pripona *-au* v japonščini lahko spremlja veliko prehodnih glagolov in tako nastanejo glagoli za izražanje vzajemnega dejanja. Vloga pripone *-au* je precej podobna vlogi slovenskega morfema *se*, ki tvori vzajemne glagole iz prehodnih. Istočasno je tudi veliko odstopanj med njunima funkcijskima območijima. Pri učenju japonskega jezika je zaželena sistematična razlaga o tem, kakšne različne pomene ima pripona *-au*, in v kombinaciji s katerimi glagoli srečujemo posamezne pomene v kakšni skladnji. Za ta namen bi bila študija od Himene (1982) zelo koristna.

Dvournost med vzajemnostjo in skupnostjo smo videli v japonskem stavku s kombinacijo členkov »A to B ga« in vzajemnega glagola, v slovenščini pa pri uporabi veznika *in* z vzajemnim glagolom.

[54] *Janez se bori z Ano.*

(dvournost med vzajemnim in skupnim dejanjem)

[55] *Janez in Ana se borita (med seboj). (vzajemno dejanje)*

[56] *Janez in Ana se borita s Tomažem. (skupno dejanje)*

[54'] *Taroo ga Hana to tatakau.*

[55'] *Taroo to Hana ga (otagai wo aite ni) tatakau.*

[56'] *Taroo to Hana ga Ziroo to tatakau.*

Iz zgoraj navedenih treh slovenskih stavkov in njihovih japonskih prevodov se vidi, da se tako veznik *in* kot tudi predlog *s/z* prevaja v japonski *to*.

Japonski členek *to* ima še veliko drugih vlog, ki jih nisem obravnavala tukaj. Tudi slovenskih *in* ter *z/s* ne smemo vedno prevesti v japonski členek *to*. (Veznik *in* veže ne samo samostalnike, temveč tudi prislove, stavke idr. S predlogom *z/s* označujemo ne samo sovršilca dejanja, temveč tudi orodje itd.)

Pri učenju jezika je vedno dobro, da izkoristimo vzporednost uporabe posameznih besed v izhodiščnem in ciljnim jeziku, hkrati je treba paziti na razlike med pomenskimi polji, ki jih pokrivajo posamezne besede v različnih jezikih. Te razlike se pokažejo šele po natančnejšem opazovanju posameznih izrazov. Na naslednji strani navajam preglednico za primerjavo izrazov za vzajemno dejanje v obeh jezikih, ki sem jih obravnavala v tem prispevku.

Najbolj tipična vzajemna dejanja, ki so skupna obema jezikoma, so dejanja med sovršnjakoma in družbena dejanja (vključno govorno dejanje).

Slovenščina

Neprehodni glag. + prislov

hoditi skupaj

Neprehodni glag. + z/s

govoriti s kom

Prehodni hlag. + se (4a)

*srečati se**tepsti se*

Glag. z obveznim se (4b)

*boriti se**pogovarjati se*

Glag. z obveznim si

dopisovati si

Japonščina

Mezosimetrični glagoli + to

*turedatu**hanasu**au*

Simetrični glagoli

naguriau
(preh. glag. + -au)*tatakau**hanasiau*
(mezosimetrični glag. + -au)*buntuu suru*

LITERATURA

- Raiko AOKI 1977: 'Sieki – zidoosi, tadoosi tonu kakawari ni oite' (Vzročnost v zvezi s prehodnimi in neprehodnimi glagoli), *Seikei Kokubun* 10.
- France BEZLAJ 1948: »Doneski k priznavanju glagolskega aspekta«, *Slavistična revija*.
- František DANES 1968: Some Thoughts on the Semantic Structure of the Sentence. *Lingua* 21 (Amsterdam).
- Simon C. DIK 1978: *Functional Grammar*. Amsterdam: North-Holland: North-Holland Linguistic Series 37).
- Janez DULAR 1982: *Priglagolska vezava v slovenskem knjižnem jeziku*. Doktorska disertacija na Filozofski fakulteti. Univerza v Ljubljani.
- Masako HIMENO 1982: 'Taisyoo kankei wo arawasu hukugoo doosi »-au« to »-awaseru« wo me-gutte' (O sestavljenih glagolih -au in -awaseru, ki izražajo simetričnost). *Nihon-go gakkou ronshyuu* 9. Tokyo University of Foreign Studies.

- P. J. HOPPER & S. A. THOMPSON 1980: Transitivity in Grammar and Discourse. *Language* 56, št. 2.
- Wesley JACOBSEN 1989: 'Tadoo-sei to purototaipu ron' (Prehodnost in teorija prototipov). *Nihongo-gaku no sintenkai* (Kurosio syuppan, Tokio).
- Hermína JUG-KRANJEC 1987: *Slovenščina za tujce*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Akira KUNO 1978: *Danwa no bunpoo*. Taisyukan, Tokyo.
- Takasi MASUOKA 1987: *Meidai no bunpoo*. Kurosio syuppan, Tokyo.
- Tatuo MIYAZIMA 1972: *Doosi no imi, yoohoo no kizyututeki kenkyuu* (diskriptivna študija o pomenu in rabi glagolov). Kokuritu kokugo kenkyuuzyo, Tokyo.
- Sinziroo MURAKI 1989: 'Voice'. *Kooza Nihon-go to nihon-go kyooiku* 4 (Meizi syoin, Tokyo).
- Yosio NITTA 1974: 'Taisyoo doosi (Symmetrical Verb) to hantaisyoo doosi (Meso-symmetrical Verb) to hitaisyoo doosi (Anti-symmetrical Verb)' (Simetrični, mezosimetrični in nesimetrični glagoli). *Kokugogaku kenkyuu* 13 (Toohoku Univ., Japan).
- — 1980: *Goiron-teki toogoron*. Meizisyoin, Tokyo.
- — 1982: 'Saiki doosi, saiki yoohoo Lexico-Syntax no sisei kara' (Povratni glagoli, povratne rabe — z gledišča Lexico-Syntax). *Nihongo kyooiku* 47 (Tokyo).
- Chikako SHIGEMORI BUČAR 1991: Surobenia-go ni okeru saiki-zi se to Nihon-go no »saiki«, »sugo«, »zihatu« (Morfem se v slovenščini in »povratnost«, »vzajemnost« in »samodejnost« v japonščini). Magistrska naloga na Univerzi v Tsukubi.
- — 1992: Izražanje povratnega dejanja v japonščini in slovenščini. *Slavistična revija*, št. 2.
- Anna SIEWIERSKA 1988: The Passive in Slavic. *Passive and Voice*. Ur. M. Shibatani. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Pub. Co.
- Zyuukoo SUZUKI 1972: *Nihongo bunpoo keitairon* (Morfološka teorija japonske slovnice). Mugi syoboo, Tokyo.
- Taroo TAKAHASI 1985: 'Gendai nihon-go no voisu ni tuite' (O načinu v moderni japonščini). *Nihon-go-gaku* 4: 4 (Tokyo).
- Hideo TERAMURA 1982: *Nihon-go no sintakusu to imi* I. Kurosio syuppan, Tokyo.
- Jože TOPORIŠIČ 1976 (1984, 1991): *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.
- Claude VINCENOT 1975: *Essai de Grammaire Slovene*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

SLOVARJI

- Gendai gengo-gaku ziten* 1988: (Slovar moderne lingvistike). Ur. Harumi Tanaka. Seibido, Tokyo.
- Nihon bunpou daiziten* 1971: (Veliki slovar japonske slovnice). Ur. Matumura. Meizi syoin, Tokyo.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika* I (1970), II (1975), III (1979), IV (1985). Ljubljana: Slovenska Akademija znanosti in umetnosti in Državna založba Slovenije.

SUMMARY

In Japanese, reciprocal actions are expressed either by a 'meso-symmetrical' or a 'symmetrical' verb (terminology by Nitta 1974) in combination with the particle *to*. There is also the suffix *-au* which derives symmetrical verbs from transitive as well as mesosymmetrical verbs. It must be noted that the particle *to* does not always indicate reciprocity. It also indicates collectivity of more than two agents of the action when used in combination with non-reciprocal verbs. Also, the suffix *-au* indicates not only reciprocity but also collectivity as well as successive actions by different individuals.

In Slovene, verbs that indicate reciprocal actions are divided into two groups according to their morphological and syntactic characteristics. One is a group of verbs that is derived from

transitive verbs by the addition of the morpheme *se*. Another group of verbs possesses the morpheme *se* from the beginning, since these actions cannot be realized by a sole agent. In the second group of verbs it is interesting to observe that the derivation of a reciprocal verb by adding the morpheme *se* is sometimes limited to only one out of several meanings of the original transitive verb (e.g. *videti* → *videti se*). Some of the verbs may include a third member in the action, namely a new object outside the reciprocal action (e.g. *pogajati se*). In this case, the verb not only expresses 'reciprocity' but also 'collectivity.'

The Japanese suffix *-au* and the Slovene morpheme *se* are similar in that they derive from transitive verbs of reciprocal actions. The direction of derivation is also the same except for one Slovene verb (*poročiti se*). But it is important to note that both of these may also derive verbs of many other meanings (*se* may mean reflexive, intransitive, etc.; *-au* may mean collectivity, successive actions etc).

The Japanese particle *to* corresponds to the conjunction *in* as well as the preposition *z/s* in Slovene. But *in* and *z/s* may not always be translated into *to* in Japanese.

In both languages the verbs of reciprocal actions mainly express (1) actions in which two (or two groups of) persons are enemies, (2) talking activities, and (3) social activities among people.

1. Nejasna razmerja: obseg pojma parodijske

Kot je znano, z besedo ali pa na njeni besedi ni ravno jasna, celo največ pa slovarja ali leksikona; prvi sprotaj ležem v sistemu slovnega jezika, drugi pa reč ali pojem v sistemu knjižne. Oba veljata za dokument in posebno najprej knjižnega koncepta, ki ga je ustvarila in ki naj bi naša posamezna beseda v besedovnem obliki. Pri literarno-jezikovnih izražanjih, tiskanih in govornih, ki služijo za literarno oznanje vsebine označe besedi, je — tako kot pri vseh drugih govornih — obliki, da slovar in leksikon ne moreta prekriti obsega, ki so jih na naš strmi dobiti npr. v splošnojezikovni, publicistični, strokovni, y strokovni besedni (npr. v nastopaj večinsko v logični vlogi, npr. ki splošno označevanja, predstavi, črta) in, na drugi, v izrecnih teoretskih opisu astronoma definicijah, kjer so bili vsi predmet označevanja in identificiranja (vloga znanstvenega jezikov). Splošnojezikovni, publicistični in strokovni, literarnojezikovni jezikovni pojma besede parodijske je nekakšno označe, ki v ustvarjenem vpliva na teoretsko formulacijo, saj z njo identificirano predmetno razpravljanje in dvigovanje vrtne označevanje besede, ki označe druge označevanje dejavnosti, ki imajo vsejake značilnosti. Teoretske definicije upoštevajo tako priložnostne pravilne vsaj na ravni presumpcij. Ti so vsejake ali prisotna opora delovanja, ki se v lastnem obliki opet izkita v splošno označe, kolikor je teoretski pot bi dovolj odnosa. Obseg pojma parodijske bolj zato služal zaradi na vseh teh ravneh: slovarski in leksikonski, literarnojezikovni in strokovni ter na svoji literarnojezikovni ravni.

1.1 — Slovar slovenskega knjižnega jezika, ki naj bi bil po konvencijah in praksi knjižnih dokumentov osnovna norma najprej knjižne besede, definira parodijske kot v prvi vrsti literarno jezika za slovar, ki na posteljnih, poročljivih naših posameznih člani vsebino drugega, vsebinske delov izpisen. Kotova parodijske knjižnega jezika (npr. parodijske na Pavličevih verzih), z drugi vrsti na kot knjižna beseda,